

AKADEEMIKUKANDIDAATIDE KONVERENTS 2022

ELLU SAAR

TALLINNA ÜLIKOOLI SOTSIOLOOGIA
PROFESSOR

TALLINN UNIVERSITY

KES MA OLEN, SUURIMAD TUNNUSTUSED

Alates 2001 TLÜ Ühiskonnateaduste Instituudi (ÜTI) sotsioloogia professor ja TLÜ RASI juhtivteadur

Aastatel 2015-2021 TLÜ ÜTI sotsioloogia suuna juht

2016-2023 TLÜ ÜTI interdistsiplinaarsete eluteeuuringute tippkeskuse juht

Euroopa Sotsioloogiliste Uuringute konsortsiumi juhtkomitee liige aastatel 2009-2014

Kahe juhtiva Euroopa sotsioloogia ajakirja (*European Sociological Review*: impact factor 4.099, *European Societies*: impact factor 5.512) toimetuskomitee liige, 1.1. ajakirja *Studies in Transition States and Societies* toimetaja

2014 Eesti teaduspreemia sotsiaalteaduste alal

2007 SA Archimedes auhind parimale projektile EL 6. raamprogrammis (Projekt LLL2010 – projekti juht))

Peamised uurimisteemad: sotsiaalne ja hariduslik ebavõrdsus, eluteed

MILLE POOLEST ON
MINU UURIMISTEEMA
OLULINE EESTI JA
LAIEMA ÜLDSUSE
JAKS?

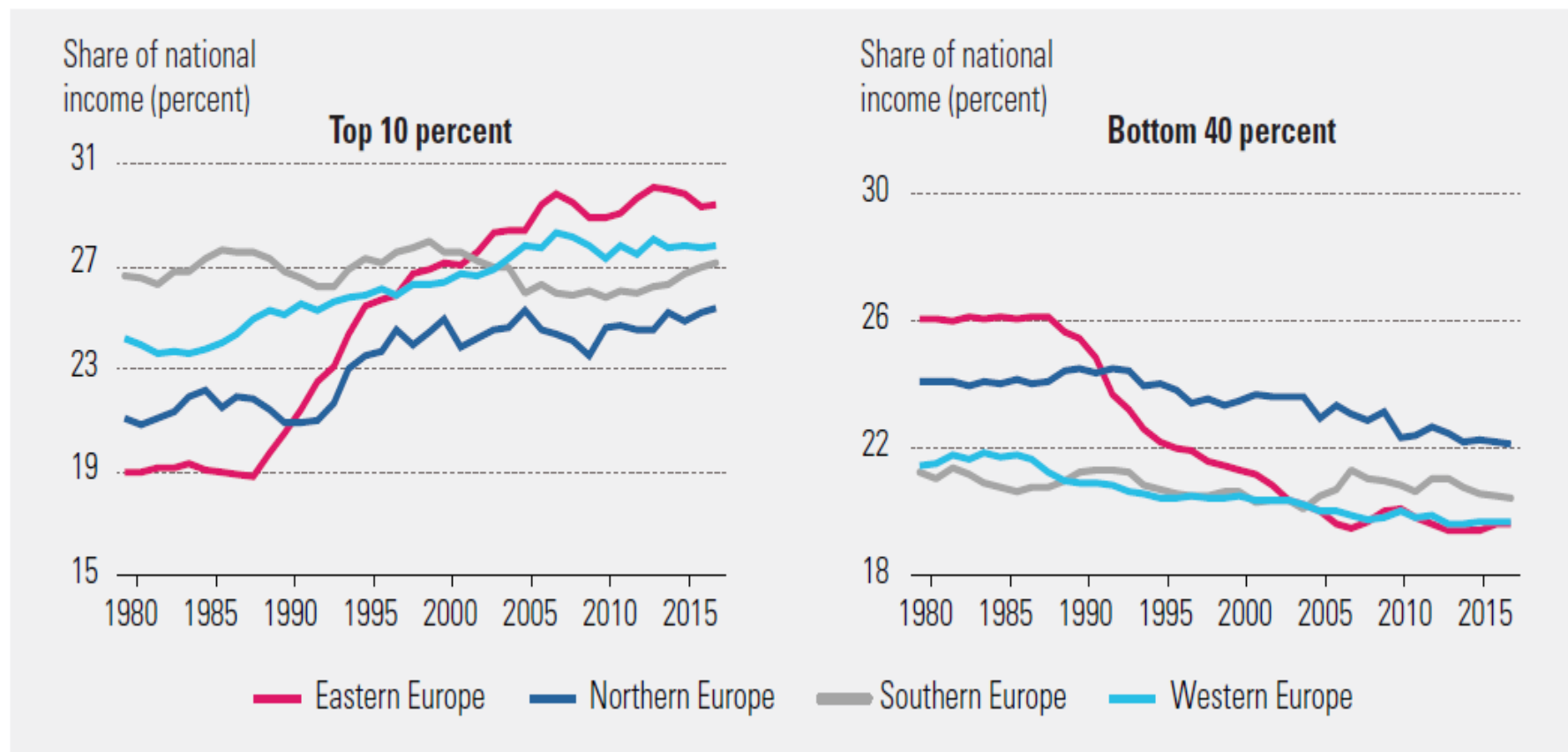

SOTSIAALNE EBAVÕRDSUS JA SELLE TAASTOOTMINE

EBAVÖRDSUSE KASV, 1980-2017

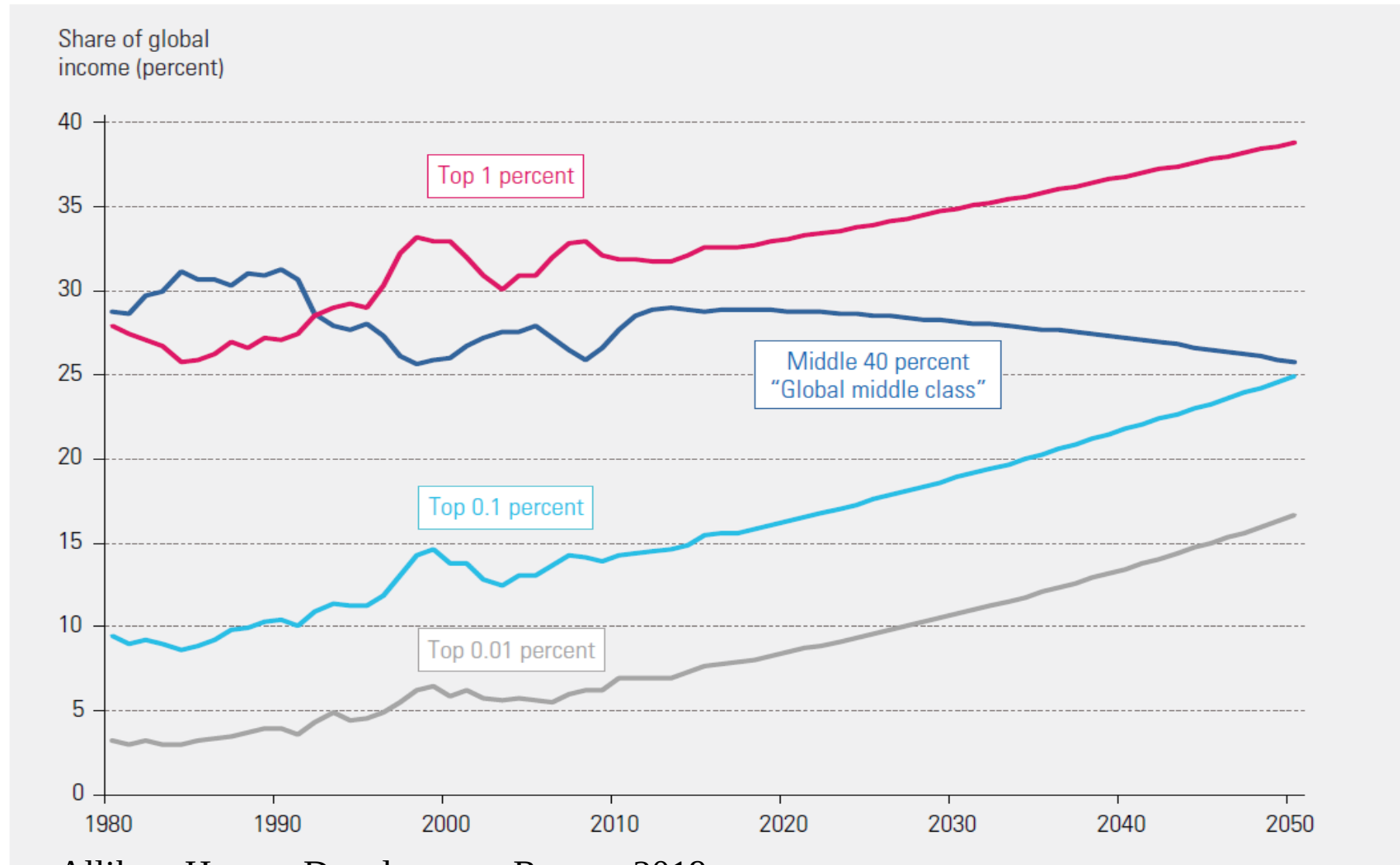
Between 1980 and 2017 the share of post-tax national income received by the top 10 percent rose from 21 percent to 25 percent in Northern Europe, while the share received by the bottom 40 percent fell from 24 percent to 22 percent

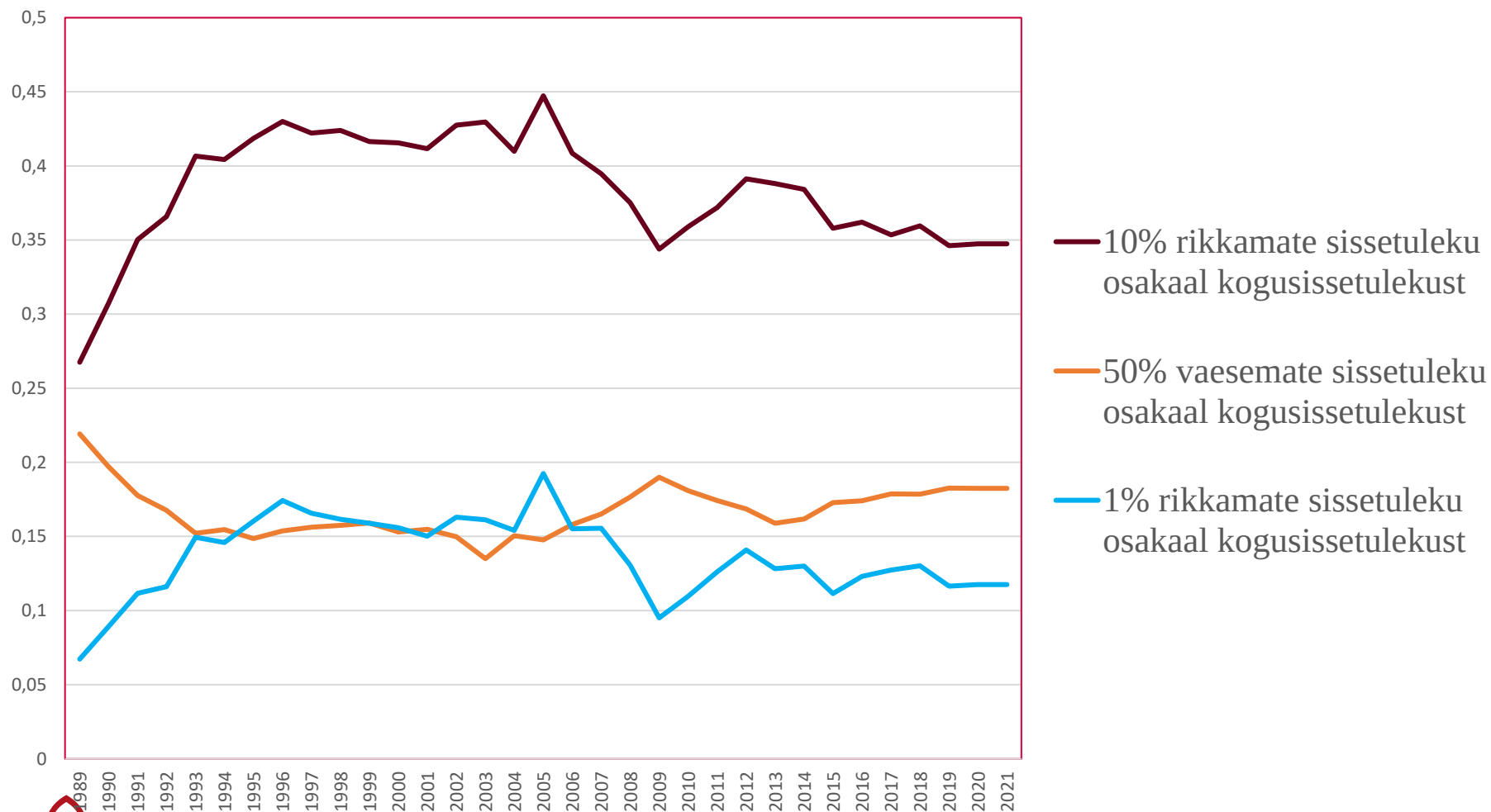
Source: Blanchet, Chancel and Gethin (2019), based on data from the World Inequality Database (<http://WID.world>).

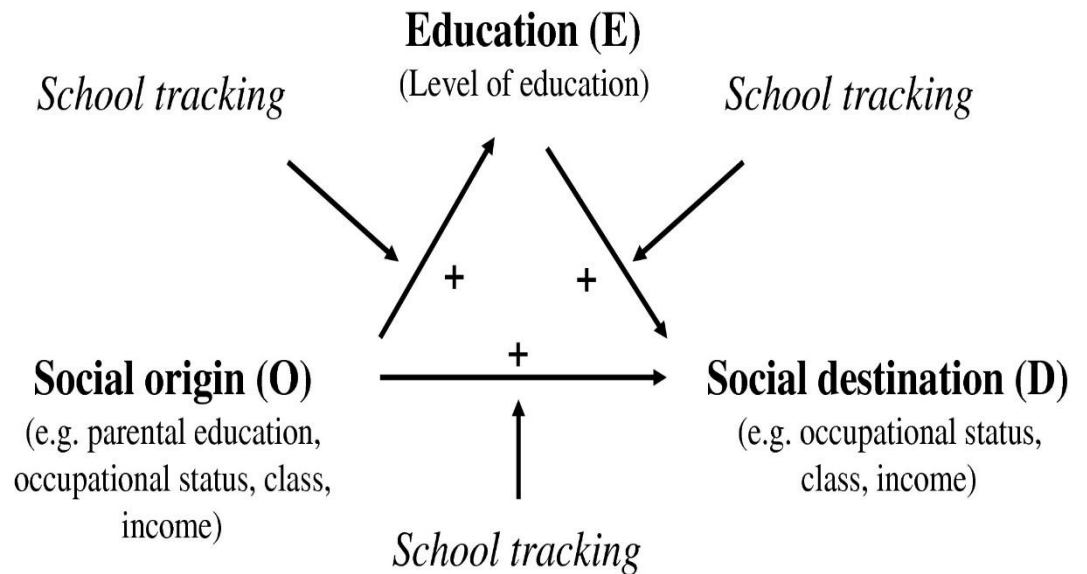
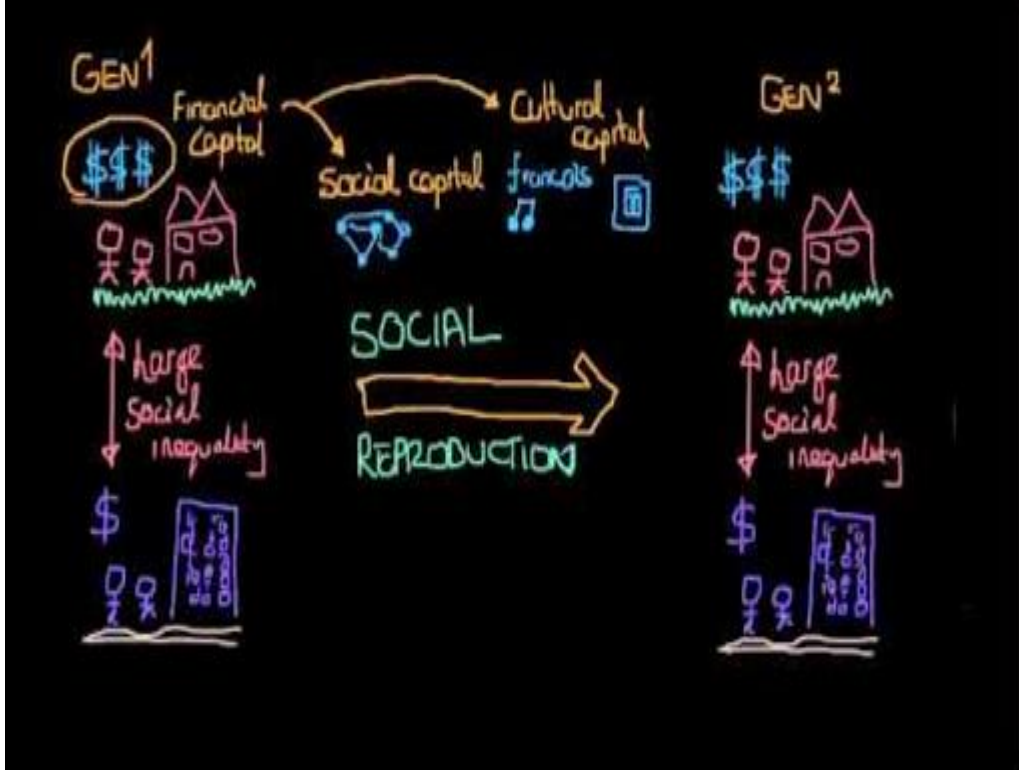
PROGNOOSITAV EBAVÕRDSUSE KASV

If current trends continue, by 2050 the global top 0.1 percent could end up owning as much of the world's wealth as the middle 40 percent of the world's population

EBAVÕRDSUSE ULATUS EESTIS 1989-2021

HARIDUSLIK EBAVÕRDSUS

PISA senised tulemused: Eesti õpilaste **head tulemused**, sotsiaalse päritolu suhteliselt **väike mõju** tulemustele

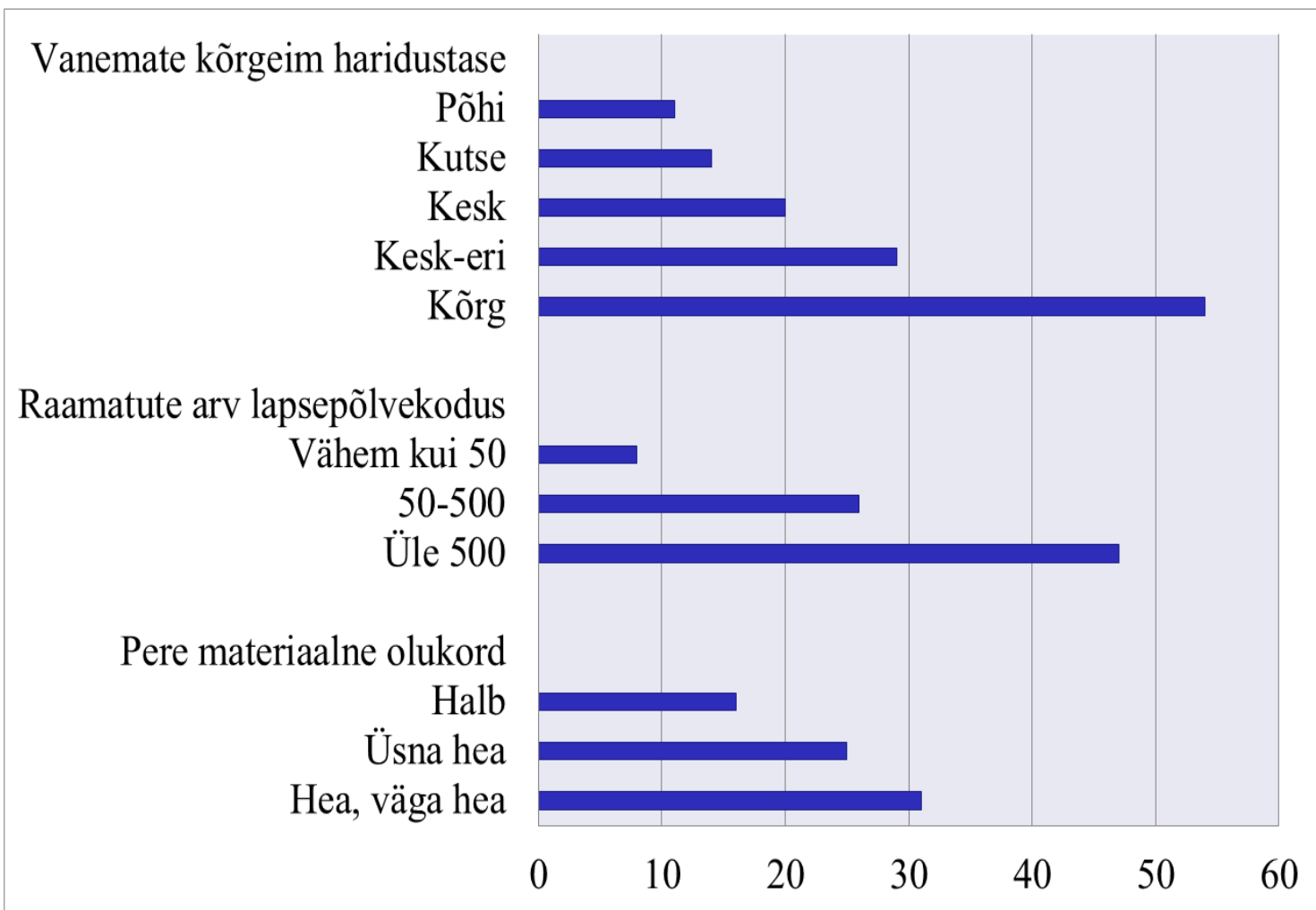
....aga PISA näitab ka **vähe õppimisrõõmu ja palju stressi**;

... aga PISA mõõdab päritolu mõju põhikooli lõpetamisel. **Mis saab edasi?**

Sotsiaalse keskkonna (sealhulgas sotsiaalse päritolu) oluline mõju edasisele haridusteele: diferentseerumine erinevatesse keskkoolide tüüpidesse, väljalangemine koolist, kõrghariduse omandamise sõltuvus vanemate ressurssidest

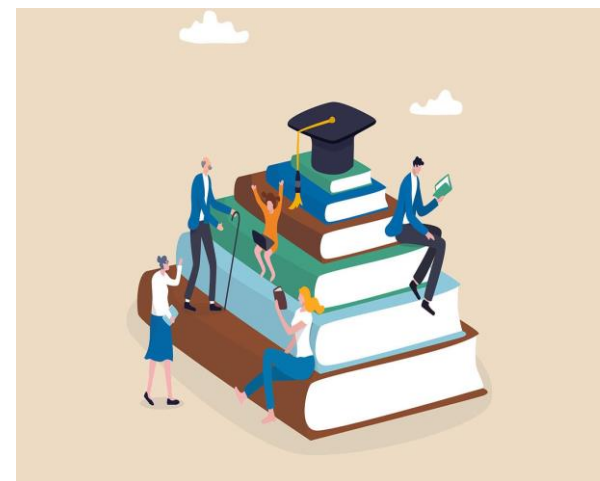
KÕRGHARIDUSE OMANDANUTE MÄÄR SÕLTUVALT VANEMATEKODU RESSURSSIDEST

Alates 1990-
ndatest – pere
materiaalse
olukorra mõju
pidev
suurenemine

HARIDUSLIK EBAVÕRDSUS: KUMULEERUMINE JA/VÕI KOMPENSEERIMINE

- Hariduse ekspansioon ei ole aidanud võrdsustada erineva päritoluga noorte hariduse omandamise ja ka sotsiaalse mobiilsuse võimalusi
- Hariduse puhul on täheldatav sotsiaalsete erinevuste taastootmisele viitavate tendentside süvenemine
- **Elukestev õpe** ei aita vähendada hariduslikku ebavõrdsust: vähem osalevad need grupid, kes seda just rohkem vajaksid

SOTSIAALNE TAASTOOTMINE LÄBI PÕLVKONDADE

- **Eeliste ja ebasoodsate tingimuste kuhjumine**
- Eestis 20. sajandil toimunud suured sotsiaalsed muutused tõid kaasa põlvkonnniti vägagi erinevad haridus- ja töövõimalused. Vaatamata sellele osutusid **sotsiaalse taastootmise mehhanismid elujõulisteks ja vastupidavateks.**
- **Repressioonid ei suutnud muuta olematuks EV ajast pärit sotsiaalset edumaad.** See edumaa pani end veelgi jõulisemalt maksma taasiseseisvunud Eestis.
- **Liberaalne ideaal Euroopas – vanemate ressursside mõju vähendamine.** Samas Eestis vaatamata kõigile muutustele noorte oluliseks toeks vanemate **ressursid** – ka „eelmise“ ja koguni „üle-eelmise“ ühiskonnakorra tingimustes saavutatud vanemate paremus tuli kasuks, ehk siis paremusel on soodumus kumuleeruma ajas/läbi põlvkondade.

ELUTEEUURINGUD

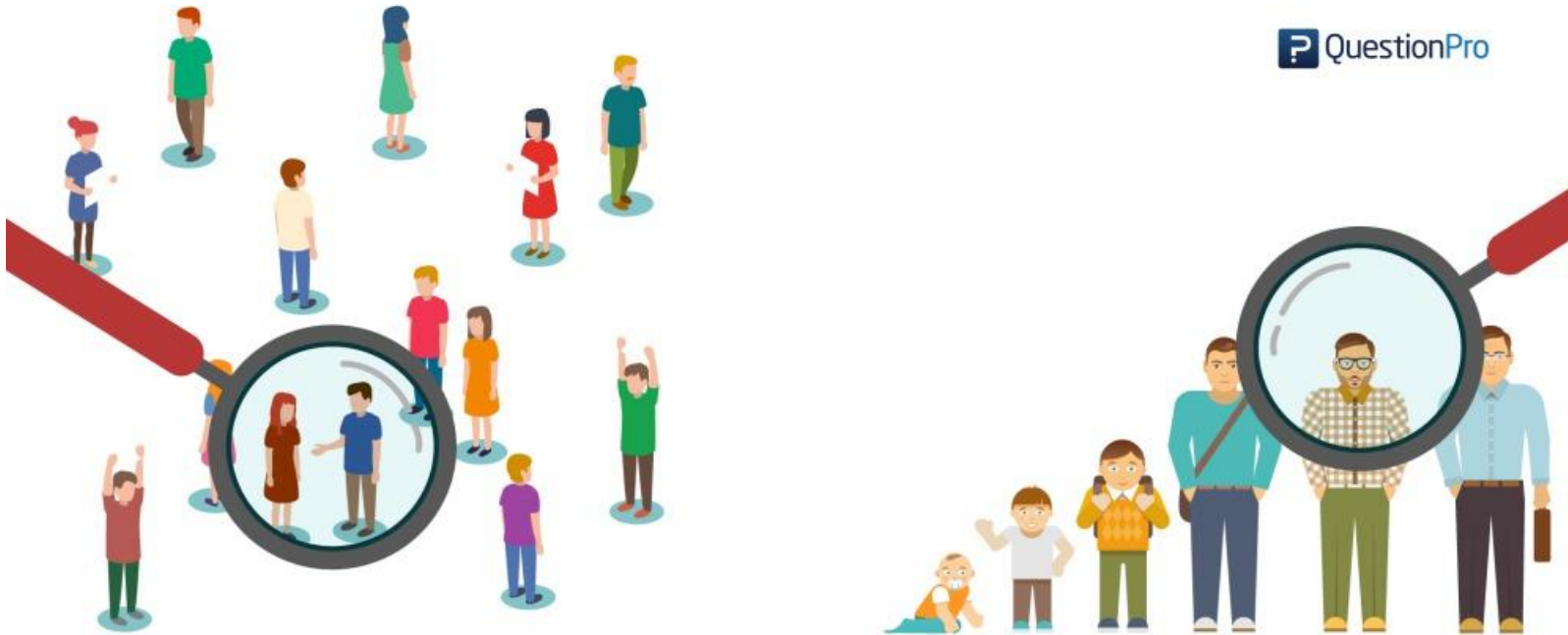
Elutee - Üksikisiku elukäigus silmapaistvate ja oluliste sündmuste ja üleminekute jada

Eluteeuuringud – inimelu ja –arengu vaatlus ühiskonnas toimuva kontekstis

ANDMESTIKUD- LONGITUUDUURINGUD

QuestionPro

Cross-sectional study

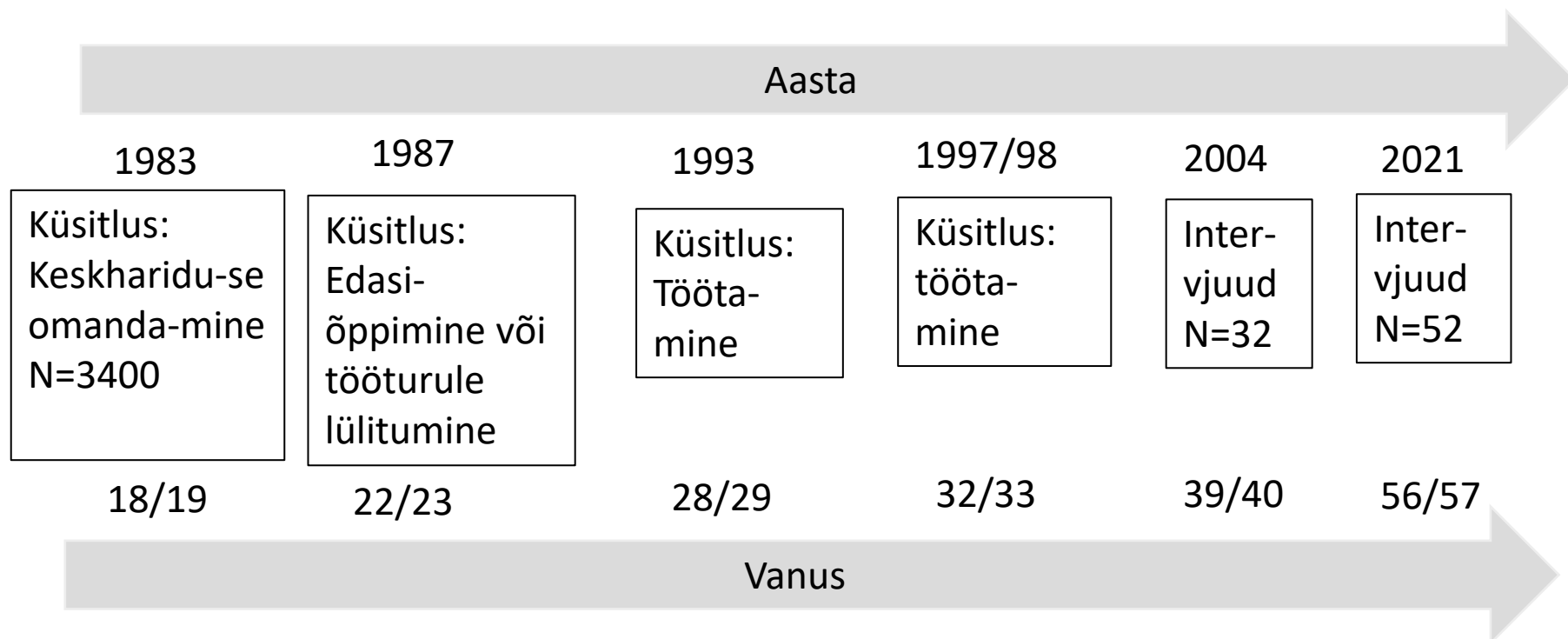
VS

Longitudinal study

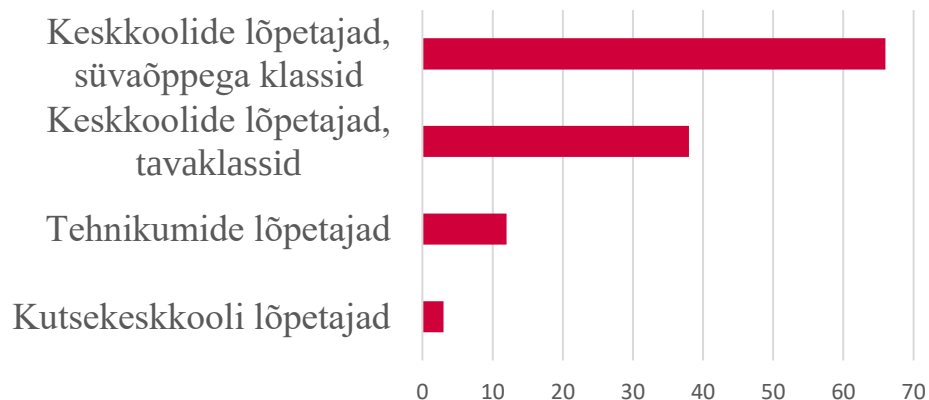

TALLINN UNIVERSITY

LONGITUUDUURING EESTIS

kõrghariduse omandamise plaanide realiseerumine

PLANEERITAV NOORTE LONGITUUDUURING- ELSY

- Ettevalmistamise faasis, välisekspertide kaasamine projekti YoutLife kaudu
- Peaks põhinema PISA valimil, analoogsed uuringud Taanis, Kanadas, Šveitsis, Austraalias - võrdluse võimalus, nähtavus OECD
- 1.etapp – kolm aastat peale põhihariduse lõpetamist, järgnevad etapid kuni 30-aastaseks saamiseni, ühendamine erinevate registritega

Miks seda vaja on?

- Alusteaduse jaoks põhjuslikkuse analüüs, otsustajatele pikaajaliste mõjude mõtestamine
- NEET noorte suur protsent - 11%, noorte töötus (15-26) – 15%
- Suur väljalangevus kutsekoolidest (kutsehariduse katkestajate osakaal 1. aastal – 19,2%)
- Gümnaasiumiastme lõpetajate osakaal (nominaalaeg + 1 õa)– vaid 82,6%
- Põhikoolis ilmnev digitaalne lõhe – selle mõju jälgimine läbi elukaare
- Noorte vaimse tervise probleemid (ligikaudu iga teine noor vanuses 11–16 on mõelnud depressiivseid mõtteid ning iga neljas suitsiidseid mõtteid)

Koolikiusamise võimalikud pikaajalised mõjud, COVID mõju jne.

MILLISED ON SENISE TÖÖ
KÕIGE OLULISEMAD
TULEMUSED?

SOTSIOLOOGIA

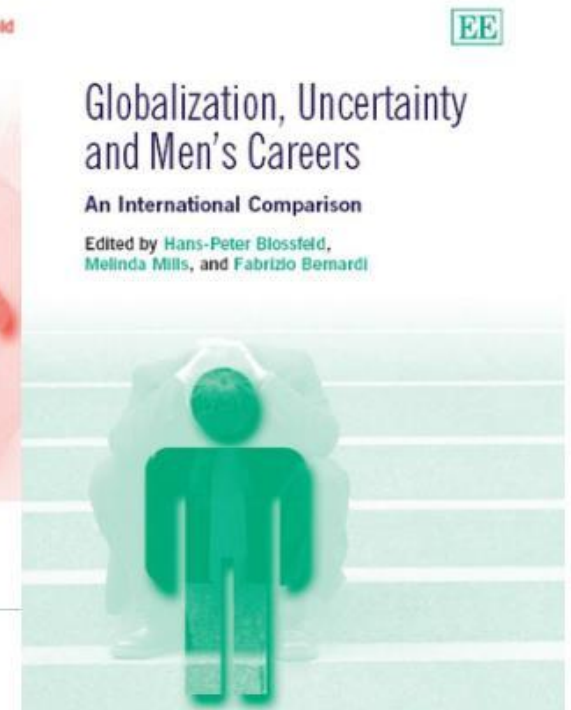
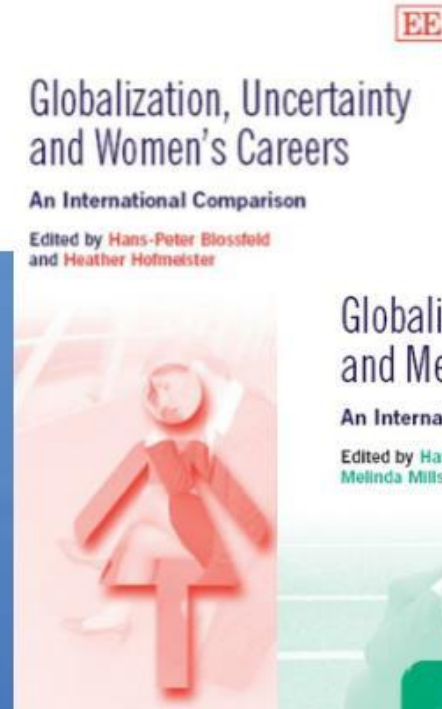
ARENDAamine EESTIS (1)

- Ühe esimese statistikuna 'maandumine' sotsioloogiasse – **1978** peale ülikooli lõpetamist, mitmemõõtmelise statistika meetodite rakendamine sotsioloogias, koolitused, 1983 PhD sotsioloogias
- Alates **1980ndatest** longituuduuringute disainimine, administreerimine, tulemuste interpreteerimine: põlvkondade võrdlus
- **1990ndad** uued väljakutsed: tõestamine usaldusväärse partnerina rahvusvahelistes uuringutes (*GLOBALIFE*, *eduLIFE*, *Education and Employment in Central and Eastern Europe* jt.), lülitumine rahvusvahelistesse võrgustikesse (*ISA*, *ESA*, *European Consortium of Sociological Research*, *TransYouth*)
- **2005** esimesena EL uuest liikmesriikidest Euroopa Komisjoni raamprogrammi sotsiaalteaduste alase projekti juhtimine (3,2 miljonit, 13 partnerit) LLL2020 <http://lll2010.tlu.ee/>

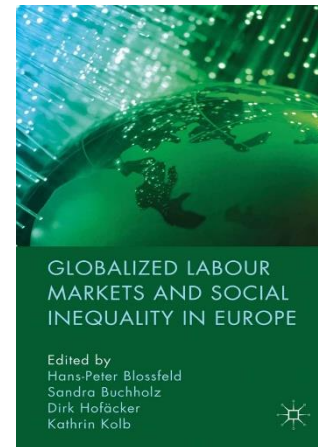
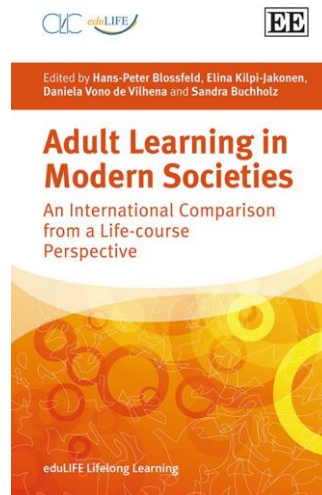
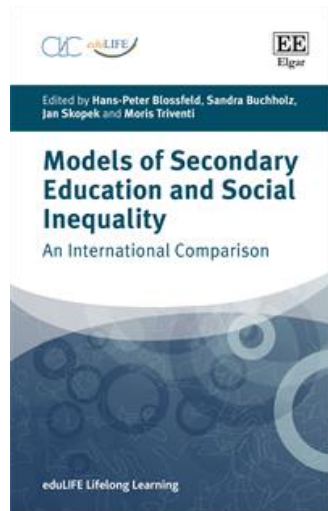
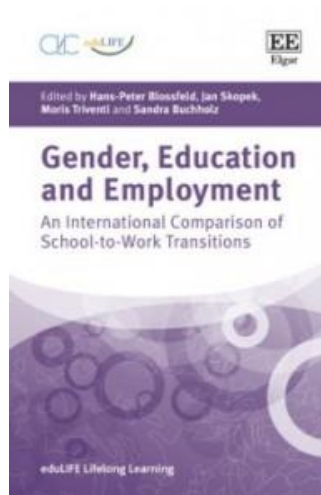

GLOBALIFE Book Volumes

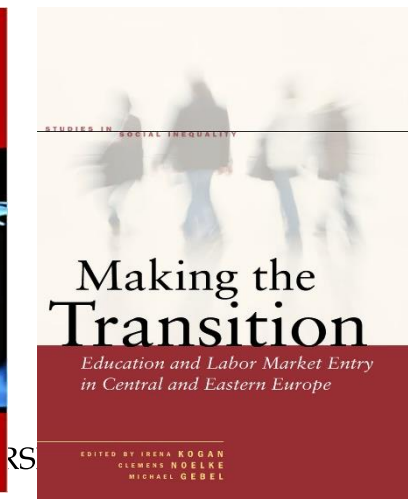
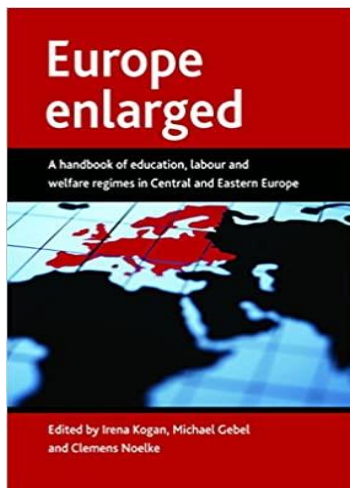
(Published with Routledge and Edward Elgar)

Projekti eduLIFE raamatud

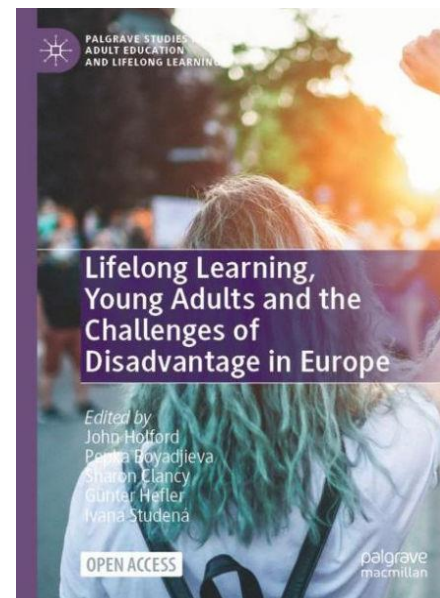
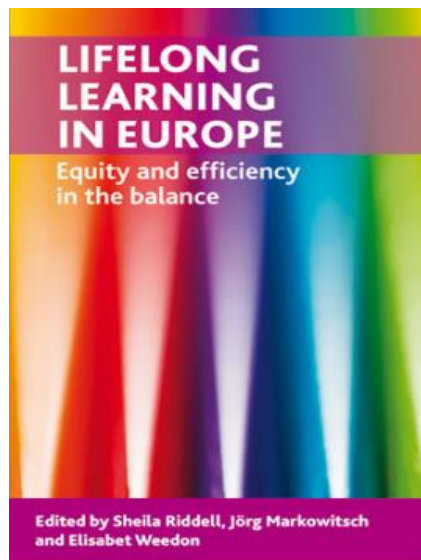

Projekti Education and Employment in Central and Eastern Europe raamatud

Projekti 'Towards a Lifelong Learning Society in Europe: The Contribution of the Education System' raamatud

Projekti Enliven raamat

SOTSIOLOOGIA

ARENDAMINE EESTIS (2)

- **Panustamine rahvusvaheliste sotsioloogiliste uuringute ettevalmistamisse**, läbiviimisesse ja tulemuste tõlgendamisse (*SHARE, ISSP, Gender and Generation Study*) – uued koostööpartnerid, võrgustiku laienemine, nähtavus, usaldus
- **Uue noorte longituuduuringu ettevalmistamine (ELSY)**
- **Osalemine rahvusvahelistes projektides**, sealhulgas kaheksas raamprogrammi ja *Horizon 2020* projektis ja ühes ERC projektis, **kahe suuremahulise rahvusvahelise projekti juhtimine**
- Terve hulk väiksemaid rahvusvahelisi projekte (kutseharidus)
- **Esimene COST Eestisse** (TLÜ eluteeuuringute tippkeskuse koostööna)
- **1.1 kategooria ajakirja *Studies of Transition States and Societies* toimetamine**
- **Jätkusuutliku uurimisgrupi ülesehitamine** (TLÜ Rahvusvaheliste sotsiaaluuringute keskus –RASI)
- **Sotsioloogide järelkasv – doktorikraadi kaitsnud**

Kaitsmiseni juhendatud doktoritööd

Marge Unt

Triin Roosalu

Kristina Lindemann

Eve-Liis Roosmaa

Airi Mitendorf

Margarita Kazjulja

Peeter Lusmägi

Praegused kolleegid, riigiametnikud, uuringufirmade töötajad, teadurid välismaa ülikoolides

Marii Paškov

Juhendamisel doktorandid

Hede Sinisaar

Mari Liis Räis

Siim Krusell

Mart Einasto

Kirsti Melesk

Liisa Martma

ÜLDISEMAD TEOORIAGA SEONDUVAD KÜSIMUSED

- Millises osas võime toetuda olemasolevatele ühiskonnateooriatele, mis lähtuvad arenenud riikide kogemusest?
- Millises osas oleme sarnased teistele üleminekuriikidele?
- Kas riigisotsialismi kogemus on piisav alus arvamaks, et vajame mingeid „oma teooriaid“?
- Post-sotsialismi kogemus kui lisaargument riikide eripära mõtestamiseks
 - Kuidas ühiskonna muutused on mõjutatud globaalsetest arengutest?
 - Kuidas ühiskonna muutused on mõjutatud uueneva ühiskonna sotsiaalsete rühmade mõjuvõimu kujunemisest?

KÕIGE OLULISEMAD SAAVUTUSED SOTSIOLOOGIAS

- **Panustamine rahvusvahelistesse diskussioonidesse post-sotsialistlike muutuste ja uute ühiskonnamudelite väljakujunemise teemal, eelkõige sotsiaalse kihistumise ja haridusliku ebavõrdsuse väljakujunemisel, dialoog nn. peavoolu raamistikuga**
 - Saar, E. (2011). *Towards a Normal Stratification Order: Actual and Perceived Social Stratification in Post-Socialist Estonia*. Peter Lang Publishers House.
 - Üle 40 vastavateemalise artikli
- **Elukestva õppe uuringute teoreetilis-metodoloogilise raamistiku edasiarendamine, eriti arvestades riikide institutsionaalse raamistiku eripäraga**
 - Euroopa Raamprogrammi projekti LLL2010 kaudu 2005-2011 (13 partnerit, kogusumma 3,2 miljonit Eurot)
 - Eesti teaduspreemia sotsiaalteaduste alal 2014
 - Saar, E.; Ure, O. B.; Holford, J. (2013). *Lifelong Learning in Europe: National Patterns and Challenges*. Edward Elgar Publishing. 416 p.
- **Artiklid juhtivates Euroopa sotsioloogia ajakirjades (*European Sociological Review, European Societies* jt.)**
- ***Handbook of Education and Labour Market* (Edward Elgar) toimetamine**

TEADUSPÕHINE OTSUSTAMINE

Eestis

- Osalemine eksperdina Elukestva õppe strateegia 2020 ja Aktiivse vananemise arengukava 2013-2020 koostamisel
- Eesti Rahvastiku ja eluruumide loenduse teadusnõukogu liige
- Eesti Statistikaameti sotsiaalstatistika teadusnõukogu liige
- 2013-2015 projekt REGREL, mille tegevused olid suunatud registripõhise rahvaloenduse ettevalmistamiseks
- Ametnike ettevalmistamine

Rahvusvahelisel tasandil

- Poliitikasoovitused erinevate rahvusvaheliste projektide baasil
- Eksperdina *Eurofound*, *European Training Foundation* uuringutes

KÕIGE OLULISEMAD SAAVUTUSED TEADUSE POPULARISEERIMISEL

- Nähtavuse tõstmine
- Õppetöö erinevatel tasemetel
- Eesti Inimarengu Aruannete („terve mõistuse vihikud“) autor ja osade toimetaja
- osalemine Integratsioonimonitooringute läbiviimisel
- Mitme Statistikaameti kogumiku toimetamine (Sotsiaaltrendid, Immigratsioonrahvastik)
- Artiklid päevalehtedes, Teadusportaali lood

1973 Loksa
Keskool

1978 TÜ,
rakendusmate-
maatik

1978 Ajaloo
Instituut,
sotsioloogia

1983 – *PhD sotsioloogias*

1978-2000 – *longituuduuringud, noorte tööturule lülitumine*

NEW ENTRANTS ON THE ESTONIAN LABOUR MARKET: A COMPARISON WITH THE EU COUNTRIES

Ellu Saar

European Societies, 7:4, 513-546, DOI:

10.1080/14616690500194092

Transition from Educational System to Labour

Market in the European Union

A Comparison between New and Old

Members

Ellu Saar and Marge Unt

Tallinn University, Estonia

Irena Kogan, Mannheim University

Transitions to Tertiary Education in Belarus and the Baltic Countries

Ellu Saar

European
Sociological
Review 1997

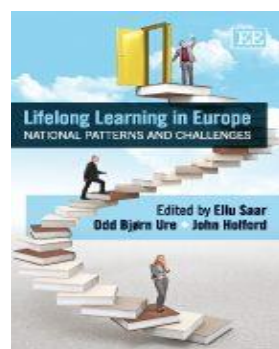
This is a study of post-secondary level educational transitions in Belarus and the three Baltic countries. Tertiary – or post-secondary level education – in the former Soviet Union consisted of three distinct types: vocational preparation, specialized college, and conventional higher (university) education. This study of the transition from second- to third-level education is based on the second follow-up survey of secondary-school leavers which was carried out in 1993 in these four countries as part of the Paths of a Generation study. The data analyses, using logistic regression, yielded the following results. The different types of secondary education are highly stratified at the level of educational provision, social class recruitment, and the subsequent educational careers of their graduates. The extent of standardization and centralization in the older Soviet educational system has resulted in little institutional variation amongst the four countries. However, there are significant cross-national differences. Despite very strong social origin effects on secondary school tracking, social origin is a very important factor predicting the probability of transition to university.

2000-... – elukestev õpe, kutsehariduse, kõrgharidus, tööturuuuringud

**LLL2010 – 6.FP
projekti
koordinaator (13
partnerit)**

Ellu Saar / René Möttus (eds.)
**Higher Education
at a Crossroad:
The Case of Estonia**

**Horizon 2020
projekti
YouthLife
koordinaator**

1998 – ... – eluteed, sotsiaalne kihistumine ja taastootmine

Ca 130 artiklit ja
raamatu osa
H-index 23
Tsiteeringuid ca
2000

**Changes in Intergenerational
Mobility and Educational
Inequality in Estonia:
Comparative Analysis of
Cohorts Born between 1930
and 1974.** ESR 2010

Ellu Saar

**Multiplicative or compensatory
advantage?
Multigenerational contribution to
grandchildren's educational
success in the Soviet and the post-
Soviet contexts**
Jelena Helemäe & Ellu Saar
European Societies, DOI:
10.1080/14616696.2022.2102200

VÕIMALIK PANUS TA-SSE

- Interdistsiplinaarsus – matemaatiku taustaga sotsioloog, erinevate analüüsimeetodite valdamine + osalemine tipptasemel võrdlevates rahvusvahelistes uuringutes, erinevad valdkonnad
- TA ajakirja *Trames* aktiveerimine
- Eesti sotsioloogia nähtavaks tegemise praktika jätkamine, TA nähtavus sotsioloogia valdkonnas (ELSY)
- Võimalik panustamine haridussotsioloogina TA hariduskomisjoni töösse (elukestev õpe, hobiharidus)
- Õpilaste teadusseminar
- Koostöö sotsiaalteaduslike uurimistööde osas üldhariduskoolide õpetajatega
- Panustamine TA konverentsidesse või TA raamistikus konverentsi algamine

VÕIMALIK PANUS TA ARENGUSSE

- Koostöös teiste sotsiaal- ja humitaarteaduste TA liikmetega perspektiivis TA sotsiaaluuringute keskuse võimaluste läbimõtlemine ja tegevuste sisustamine
 - TA võiks olla viimane instants, kes töötab välja standardi ja aeg-ajalt viib läbi riigi tellitud uuringute kvaliteedikontrolli
 - koos teadusajakirjanikega korraldada pidev uuringutest teavitamine.

KÄBID JA KÄNNUD: SOTSIAALNE TAASTOOTMINE

Tütar Maarja

Magistrikraad inimgeograafias University
of Wisconsin-Madison (USA)

Magsitrikraad sotsioloogias Tallinna
Ülikool

PhD sotsioloogias Södertörn University
(Rootsi)

AITÄH!

Ellu Saar

Ellu.saar@tlu.ee

TALLINN UNIVERSITY

